

Köy Enstitülerinde Demokratik Eğitim Kişilik Eğitimi

M. Rauf İNAN (*)

Demokratik Eğitim :

Köy enstitülerinde bu terim üzerinde durulmamış, ancak onun ta kendisi olan ve ondan çok daha geniş bir eğitim ilke ve amacını içeren kişilik eğitimi, tüm yetkinliğiyle uygulanmıştı.

Demokratik eğitim terimi - ya da deyiimi- milli eğitim alanımızda ancak 22-31 Ağustos 1949'da toplanan milli eğitim şûrası ile ele alınan bir konu oldu. «Eğitim ve öğretimde dayanılan esaslar», şûranın beş çalışma konusundan birincisi idi; özellikle «demokratik eğitim»i amaçlıyordu. Ne var ki, bu konuyu inceleyecek yarkurulun (komisyonun) başkanı sayın Fuat Gündüzalp, hazırlanacak rapora göre demokratik eğitimin uygulanıp uygulanamayacağını Sayın Bakandan sormuş, bakan da kendisi için bunun bir onur sorunu ve kararı olduğunu» söylemiş; ancak yine de uygulamaya koyma girişiminde bulunmamıştı.

Enstitüsin Yüklendikleri Yetki ve Sorumluluklar :

Bu kurumların ilk yıllarında öğretim izlencesi (programı), yönetmelik, ayrıca günlük, haftalık çalışmalar ve yaşama biçimi, her enstitünün kendi çevre ve yöresinin koşullarına göre, hemen her akşam ustaöğreticilerle birlikte -sonradan enstitü öğrenci başkanının da katılmasıyla- toplanan öğretmenler kurulunda, temelli incelemeler ve görüşmelerle saptanırdı. Bir enstitünün uygulamalarından verilecek örnekler, tüm köy enstitülerindeki açıklanabilir.

Çifteler Köy Enstitüsünde kişilik eğitimi uygulanmasına şöyle başlanmıştı :

Haziran 1940'ta bir gün bir öğretmenin, haksız yere bir öğrenciye attığı iki tokata, öğrencinin karşılık vermesi ve bunun cezasız kalması, birkaç gün sonra öğretmenler kurulu toplantısında ortaya atılmış; bir öğretmen, «müdürün öğrencilere, bir öğretmen size tokat atarsa siz de ona atın dediğini ileri sürmüş; birkaç öğretmenin ve müdür yardımcısının, kesinlikle böyle bir konuşmanın olmadığı savına karşın müdür, ileri sürülen gerçek dışı savı tutmuş; hiçbir nedenle öğrencilere tokat atılamayacağını ve ağır, küçültücü sözler bile söylenemeyeceğini belirterek, Atatürk'ün 1 mart 1922'de B.M. Meclisini açış söylevindeki köylü için olan şu uyarılarını okumuştur:

(*) Eğitimci, yazar.

«...Gerçekten yediyüz yıldır cihanın çeşitli bölgelerine göndererek kanlarını akıttığımız, kemiklerini yabancı topraklarda bıraktığımız ve yediyüz yıldan beri emeklerini ellerinden alıp saçıp savurduğumuz ve buna karşılık sürgit (daima) onur kırma, aşağılama ve kötüleme (tahkir ve terzil) ile karşıladığımız ve bunca özveriliklerine ve iyiliklerine karşı iyilikbilmezlik küstahlık ve zorbalıkla uşak kertesine indirmek istediğimiz bu öz sahibin önünde, bugün tam utanç ve saygı ile gerçek durumumuzu alalım...»

Ayrıca Okul Müdürü, Atatürk'ün 21 mart 1923 te Konya Kızılay Kadınlar Derneğindeki söylevinin şu bölümünü eklemiştir:

«...Bu arada en çok ululayarak tebcil ile) anmak ve her zaman gönül borcu ile yinelemek gereken bir kayırış (himmet) vardır ki o da Anadolu köy kadınının kazanmış olduğu çok yüce, çok yüksek, çok değerli özveriliktir. Dünyanın hiçbir yerinde, hiçbir ulusunda. Anadolu köylü kadınının üstünde kadın çalışmasını anmak olanağı yoktur. Erkeklerimizin kurduğu ordunun yaşam kaynaklarını kadınlarımız işletmiştir. Memleketin temelli varlığını hazırlayan kadınlarımız olmuştur ve olmaktadır. Kimse yoksayamaz ki (inkâr edemez ki), bu savaşta ve ondan önceki savaşlarda ulusun yaşama yeteneğini tutan hep kadınlarımızdır.

Çift süren, tarlayı eken, ormandan odun, kereste getiren; ürünleri pazara götürerek paraya çeviren, aile ocaklarının dumanını tütüren, bütün bunlarla birlikte sırtıyla, kucağındaki yavrusuyla, yağmur demeyip, kış demeyip, cephenin gereçlerini taşıyan hep onlar, o yüksek, o özverili, o Tanrısal Anadolu köylü kadınları olmuştur. Bunun için hepimiz, bu büyük ruhlular ve büyük duygulu kadınlarımızı şükran ve gönül borcu ile sonsuza dek ululayalım ve kutsayalım (tazim ve takdis edelim).

Müdür, bundan sonra da: «Arkadaşlar, durumumuzu iyi saptayalım. Bu çocuklar bizim emrimizde ve bizim için değil, biz onların hizmetindeyiz; onları iyi yetiştirmek yükümüzdeyiz. Bu hizmetimize karşılık olarak Devlet bize çocuklarımızı geçindirmek için aylık verir. Çalışmalarımızın, davranışlarımızın temelini belirleyen bu yalın gerçektir» demiştir.

Birkaç gün sonra da, Atatürk'ün, Öğretmenler Kurulunda okunan köylü için söylediklerinin birinci bölümü ile İnönü'nün kasım 1938'de Atatürk için yayımladığı bildiri, anabinanın girişindeki karşılıklı iki duvara güzel bir yazı ile, bir yazıt gibi, yazılmıştır.

O toplantıdan birkaç gün sonra öğrenci, öğretmen ve ustaöğreticiden oluşan bir toplantıda, enstitünün tüm yönetiminde, öğ-

rencilerin iş ve sorumluluk alması zorunluğu ve yöntemi geniş ölçüde görüşülerek açıklanmıştır. Ertesi günkü toplantıda öğrenciler, kendi aralarından bir öğrenci başkanı (Hamidiye bölümünde Süleyman Alkan, 11 km ötedeki Mahmudiye bölümünde Ahmet Savaş) ile kitaplık, deneylik (laboratuvar), demircilik, marangozluk, yapı işlikleri, yemekhane, yatakhane, mutbak, çamaşırhane, hamam, ahır, kümes -sonraları santral ve değirmen- eğlence, gezi bağ, bahçeler... vb. çeşitli alanlar ve işler için, birer aylık süreli başkanlar seçmişlerdi. (Enstitü öğrenci başkanları, Öğretmen Kuruluna, öğretmenlerle eşit nitelikte katılır olmuşlardı.)

O günlerden sonra kişilik eğitimi uygulaması, enstitünün temel ileksi ve amacı olmuştu. Enstitülerde hiç işçi bulunmaz, tüm işler, her hafta sıra ile, bir sınıfın bir şubesince yapılırdı.

Cumartesi Enstitü Toplantıları :

Genel yaşamın, işlerin yürütülmesi ayrıntılarıyla her hafta cumartesi günleri öğleden sonra enstitü kurulunda -en küçük bir duraksama olmadan, engin bir özgürlük içinde- öğrencilerce konuşulur, açıklanır, eleştirilir, tartışılır ve değerlendirilirdi. Bu bir gelenek olmuştu. Öğretmenlerin, yöneticilerin durumları da öğrencilerinkinden ayrımsız idi: giyimleri de bir olduğundan, çok kez dışarıdan bakılınca, birbirlerinden ayırt edilemezlerdi. Öğrencilere genellikle, «arkadaşlar» diye seslenilirdi, «çocuklar» diye seslenilmezdi. Eleştiriler, tam bir özgürlük içinde, çok kez çok düzeyli, tatlı ve uyarıcı, kimi kez sert de olabilirdi. Başarılar da belirtilir, övülür ve teşekkür edilirdi. Sonunda, gelecek haftanın işbölümü yapılır, öneriler görüşülürdü. Akşam da -bir kümenin kendi kendine hazırlamış olduğu müzikli, koşuklu (şirli), halaylı, zeybekli, türkülü, temsilli, eğlence yapılırdı. Bu eğlencelere alleler, kimi kez komşular (köylüler) de katılırdı. Enstitüde konuk varsa, onlar da halaylara, temsillere çağırılır, öğretmenler gibi onlar da oyunlara katılırlardı. Eğlencelerde de herkes bir ve özdeşti.

Bu toplantılar, enstitüde ortaya çıkan sorunların çözümlenmesini ve öğrencilerin kendilerine güven kazanmalarını sağlamıştı.

Örnek İki olay :

Bir ara enstitünün Hamidiye bölümünde, öğrencilerin eşyasında yitikler başladı. İki cumartesi toplantısında bu durum yeğin yakınma konusu oldu. Çözüm arandı. Tek kişi kalmamacasına bütün öğrencilerin isteğiyle ve oy birliğiyle yatakhanelerde eşyalarının aranması kararlaştırıldı.

Müdür yardımcısı sayın Tahir Erdem'le Tarımbaşısı sayın Mustafa Şölen, bu işi üstlenmişlerdi; ancak önceden kalem kalem saptanmış olan yitikleri ikisinden hangisi bulursa, kimin eşyası arasında çıktığını öbürüne bildirmeyecekti.

Aramada Sayın Erdem, yitiklerin hepsini bir arada bulmuş, toplayarak derslikler binasına getirmiş, hangi öğrencinin eşyası arasında bulunduğunu yalnız Müdüre bildirmişti.

O hafta sonu toplantısında kimi öğrenciler, bu yitikleri almış olanın cezalandırılmasını istemişler; kimisi enstitüden kovulmasını önermiş, bu öneriye karşı çıkanlar da görüşlerini açıklamışlardı. Birkaç öğrenci de o durumu yapanın adının açıklanmasını önermiş; buna karşı çıkanlar da cezanın bir önleyici, bir caydırıcı etkisi olmadığını, binlerce yıldan beri hiçbir olumlu sonuç sağlanmadığını, enstitünün bir eğitim kurumu olduğunu, öğretmen yetiştirdiğini, bunun için bu sorunu eğitim görüşü ve tutuşu ile karşılamak gerektiğini savunmuşlardı. Bu düşün, onay gördü.

Yitiklerin eşyası arasında bulunan öğrenci, sonradan ileri öğrenimini de yapmış uzun yıllar müfettiş olarak çalışmış, en küçük bir yanlış davranışı olmamıştır. Yine bir hafta sonu toplantısında ilk sınıftan küçük bir öğrenci enstitüye yeni gelen bir öğretmenin kendisine (eşek!) diye bağırdığını söylemiş: «Ben insan olduğum için buraya geldim, daha iyi bir insan olmak için buradayım;» demişti. Bu durum karşısında öğretmen, kendi isteğiyle başka bir göreve atanarak enstitüden ayrılmıştı.

Sonuç Olarak :

Köy enstitülerinde kişilik eğitimi şunu sağlamıştı ki 1946'dan sonra oradan yetişenler, onlara yapılan akıl almaz, düşlenemez karaçalmalara ve uygulanan insafsızlıklara, haksızlıklara, baskılara ve ezinçlere karşın silinmediler, tam tersine çok, çok başarılı oldular. Aralarından -kimisinin ünü sınırlarımızı aşan- çok değerli yazarlar, yazıncılar, ozanlar, sanatçılar, profesörler, genel müdürler, millet vekilleri (rahmetli Mustafa Üstündağ gibi) bakan, vali bile yetişti. Başarısız olumsuz tek kişi çıkmadı.

(Acınılacak bir durumdur ki -gerçekleri, doğruları araştırıp bularak derslerinde ancak onları açıklamaları kendileri için bir bilim adamlığı özyapısı, bir bilim «imperatif» olması gereken- bir eğitimbilimleri profesörü, köy enstitülerinin ve halkevlerinin yok edilmesini, öğrencilerine, gerçekdışı nedenlere bağlayarak anlatmış.)

Köy enstitülerinin iç ve dış görünüşlerinin, yaşam özelliklerinin öyküsü şu yapıtlarda okunabilir:

(Yarının Türkiye'sine Seyahat - Ahmet Emin Yalman), (Türkiye'de Köy Enstitüleri - Fay Kirbi), Köy Enstitüleri Yılları - Talip Apaydın), (Mektuplarla Köy Enstitüleri - Hakkı Tonguç), (Dipten gelen Ses, Arifiye Köy Enstitüsü - Süleyman Edip Bal-kır), (Evreleri, Getirdikleri ve Yankıları ile Köy Enstitüleri - Şevket Gedikoğlu) (Köy Enstitüleri ve Ötesi - Mahmut Makal), (Yalnız Kalanlar - Fethi Esendal), (Abdullah Özkucur'un zengin anılarla hazırlamış ve henüz yayımlayamamış olduğu oylumlu yapıtı).